

Christina Fiig

Skarpere med end uden? Kønsforskning og politologi

I disse år er køn på den globale dagsorden på mange og komplekse måder. Overalt i verden mobiliserer kvinder sig omkring #metoo-bevægelsen mod seksuel diskrimination og vold, mens højrepopulistiske bevægelser i høj grad er præget af traditionelle maskuline værdier (Christensen, 2019; Kimmel, 2013).¹ Der rejses krav om rettigheder til seksuelle minoriteter, og der er stort fokus på nydanske minoritetskvinders og -mænds medborgerskab, arbejde og uddannelse. Samtidig er der global politisk modstand mod reproduktiv sundhed, herunder abort og prævention, samt muslimske kvinders tørklæder. Desuden ses homofobiske og transfobiske strømninger i mange samfund, ligesom der er negativ politisk opmærksomhed på kønsforskning. I efteråret 2018 lukkede den ungarske regering to universitetsprogrammer i kønsstudier uden nærmere begrundelse. Kort sagt: Køn og andre forskelssættende kategorier er i spil, når vi skal analysere moderne politiske fænomener og samfund. Grundlæggende forhold i menneskers liv – deres sikkerhed, sundhed, uddannelse, arbejdsliv, adgang til markedet, til offentligheden og til ytringsfrihed – formes af deres identifikation som tilhørende et bestemt køn eller kønskategori (Celis et al., 2013: 1). Dog står køn aldrig alene men får forskellige betydninger afhængig af alder, etnicitet, race, nation, klasse, seksuel orientering og andre forhold på både individ- og samfundsniveau.

Nærværende temanummer demonstrerer både, hvordan køn er i spil i form af forskelle mellem kvinder og mænd, og hvordan sammenvævning af forskellige kategorier som fx køn, etnicitet og klasse har betydning. Der er med andre ord forskel på, om vi anvender de brede kategorier "kvinde", "mand" eller fx yngre/ældre "majoritets-" eller "minoritetskvinde/-mand" i analyser af ovenstående.

Intersektionalitetstankegangen understreger betydningen af sammenvævningen af flere kategorier og identiteter i analyser. Forskningsmæssigt er intersektionalitet defineret som en tilgang, der insisterer på systematiske overvejelser om, hvordan køn spiller sammen med andre forskelssættende kategorier såsom etnicitet, klasse og race. Dette sammenspil af kategorier må afgøres i den konkrete analytiske kontekst. En ofte anvendt metafor til forklaring af intersektionalitet er vejkrydset, hvor flere veje krydser hinanden. I disse kryds mødes køn, etnicitet, klasse mv. så at sige, og i disse sammenvævninger opstår

nye betydninger (Crenshaw, 1989; 1991). De enkelte kategorier kan ikke bare lægges sammen; en given konfiguration af køn, klasse og etnicitet producerer samlet set effekter og processer, der er mere og andet end summen af enkeltdele (Jensen og Christensen, 2011: 73-74).

Jeg vil i det følgende argumentere for, at begrebet er velegnet til analyse af politiske fænomener i globaliserede og komplekse samfund, og at det anvendes bredere end til analyser af ”The Big Three – gender, race and class” (Davis og Zarkov, 2017: 316). Der er næppe tvivl om, at intersektionalitet har bidraget til at forny, videreudvikle og nuancere kønsforskningen (Jensen og Christensen, 2011: 72). Der er heller ikke tvivl om, at intersektionalitet regnes for et af kønsforskningens vigtigste bidrag, hvis ikke det mest centrale bidrag til den bredere samfundsforskning (Davis og Zarkov, 2017: 314; McCall, 2005: 1772). I lyset af ovenstående opstår følgende spørgsmål: Hvordan kan kønsforskning og et intersektionalitetsperspektiv bidrage til politologien?

Politologi og kønsforskning

Når man betragter dansk politologi, er det nærliggende at konkludere, at der ikke er megen overlap med kønsforskning. I den internationale politologiske kønsforskning italesættes denne problemstilling på flere måder: som en bias mod kvinder og kønsforskning i politologien (Ahrens et al., 2018: 4; Mazur og Goertz, 2008: 2) og særligt i studiet af politik (Vickers, 2016) og som kvinders outsiderposition i professionen (Atchison, 2018). I det følgende anlægger jeg en mere optimistisk tone, idet flere nordiske forskningsfelter peger i en anden retning. Et eksempel herpå er analyser af demokrati, medborgerskab og politiske holdninger. Her er det, ifølge den danske politolog Anette Borchorst, ikke muligt at skelne klart mellem kønsforskning og politologi, fordi forandringer i kønnes placering har været et af omdrejningspunkterne for de tre felters udvikling (Borchorst, 2002: 8; se også fx Dahlerup, 1988; Dahlerup og Leyennar, 2013; Siim, 2000; Togeby, 1994). Ligeledes er litteraturen inden for ledelse, forvaltning og repræsentativt bureaukrati et eksempel på et felt, der anvender et kønsperspektiv (Politica, 2010; Guul, 2018; Nielsen, 2010).

Traditioner inden for kønsforskning

Kønsperspektivers hyperaktualitet afspejler sig i kønsforskningens ekspansion og teoretiske strømninger. Hvor kønsforskning i 1970’erne levede et lidt stille liv i forskningsmiljøer med fokus på kvindestudier, er kønsforskning og fx feltet køn og politik ekspanderet i løbet af de forgangne årtier – især inden for samfundsvidenskab og humaniora og tydeligst på den internationale forskningsdagsorden. Kønsforskning er tværvidenskabelig og trækker ofte både på

samfundsvidenskabelige og humanistiske forskningstraditioner. Den har udviklet sig i tæt samspil med samfundsmæssig praksis (Christensen, 2001: 372). Det gamle diktum om, at ”det personlige er politisk”, kom til at spille en vigtig rolle for den politiske analyse. Udtrykket betyder ikke, at alt bør ansues som politik, men derimod at private problemer må kunne ”politiseres”, dvs. gøres til et offentligt anliggende. Et sådant perspektiv kalder også på et bredere politikbegreb end et, der typisk anvendes til at analysere politiske institutioner (Rönblom og Eduards, 2008: 7, 20). Eksempler herpå er kvinders mobilisering for stemmeret i årtierne op til 1915 (Dahlerup, 1988; Dahlerup og Leyenaar, 2013; Fiig og Siim, 2012) og den politisering af emner på den offentlige dagsorden, som finder sted i den brede offentlighed (Fiig, 2011).

Hvis man anskuer dansk kønsforskning i et videnskabshistorisk perspektiv, vil man se flere bevægelser. I 1970’erne opnåede patriarkatsteorier stor gennemslagskraft med accentueringen af den strukturelle forståelse af kvindeundertrykkelse i familien, på arbejdsmarkedet og i politik. Disse teorier er blevet kritiseret for at anlægge et alt for strukturelt perspektiv, som fx ikke kan rumme kvinders aktive handlinger (Christensen, 2001: 378).

I løbet af 1980’erne sås en bevægelse væk fra fokus på kvinder, kvindestudier og patriarkatsteorier som ramme for at forstå kvindeundertrykkelse til et bredere fokus på køn og forskelle (Mügge, Evans og Engeli, 2016: 283; Hemmings, 2011). Siden 1990’erne er det poststrukturalistiske paradigme slået igennem med kritik af en universel forståelse af køn og med understregning af en konstruktivistisk kønsopfattelse. Køn opfattes som relationelt, flydende og differentieret frem for som noget fast og givet (Christensen, 2001: 380). Vendingen *doing gender* udtrykker en socialkonstruktivistisk opfattelse af køn som noget, vi gør – den sociale interaktion – frem for noget, vi er (West og Zimmerman, 1987). En inspirationskilde til denne tankegang er den franske filosof Simone de Beauvoirs klassiske opfattelse af, at man ikke fødes som kvinde, men at man bliver det (Christensen, 2001: 380).

Hvor nordisk kønsforskning i vidt omfang abonnerer på en socialkonstruktivistisk kønsopfattelse, er der tale om konkurrerende opfattelser af køn og kønsforståelser i mange andre sammenhænge uden for forskningsverdenen. I forskning, medier, politiske diskussioner og hverdagens interaktioner bruges den binære kønsforståelse jævnligt til at forklare forskelle mellem piger og drenge, kvinder og mænd. Den binære kønsforståelse refererer til en samfundsmæssig idé om, at der kun findes to slags kroppe: pige-/kvindekroppe, som er feminine, og drenge-/mandekroppe, som er maskuline (Wade og Ferree, 2015; Faber, under udgivelse). Kønsforskningens fokus på mænd og maskulinitet har givet fornyet viden om måder at være mænd på i en bestemt kontekst og i rela-

tion til den position, man har i samfundet. Forskningen er også et brud med en opfattelse af mænd som en ukønnet kategori, der repræsenterer ”det universelle menneske” (Christensen, 2019).

Opsummerende ses tre væsentlige spor i kønsforskningen: bevægelsen væk fra patriarkatsteoriernes strukturelle fokus, accentueringen af socialkonstruktivistiske og poststrukturalistiske kønsopfattelser og fremkomsten af intersektionalitet som teoretisk begreb og metodisk tilgang.

Køn som variabel og perspektiv

En central sondring i analyser, hvor køn indgår, er den mellem køn som variabel og køn som perspektiv. Forståelsen af køn som en variabel anvendes ofte deskriptivt til at afdække forskelle mellem kvinder og mænd. Som det fremgår af dette temanummer, er køn som variabel en frugtbar tilgang til at afdække helt generelle kønsforskelle mellem kvinder og mænd, fx i forhold til studerendes evalueringer af universitetsundervisere. Sådanne evalueringer kan få konsekvenser for de pågældende underviseres ansættelse og forfremmelse og bidrage til skæve konklusioner i universitetets kvalitetssikringssystemer (Binderkrantz, 2019). Køn som variabel anvendes også til at sige noget om lønforskelle mellem kvinder og mænd og til at analysere holdningsforskelle til indvandring og kønligestilling mellem den norske elite og befolkning. Dog bliver konklusionerne mere præcise, når køn, alder og uddannelsesniveau analyseres samlet (Midtbøen og Teigen, 2019).

At forstå køn udelukkende som én variabel kan med den svenske sociolog Karin Widerbergs formulering lidt polemisk give anledning til en forestilling om, at ingen kønsforskelle er lig intet køn og hermed er uden betydning (Widerberg, 1996: 507). En forståelse af køn som et perspektiv, ud fra hvilket man ser og forstår verden som kønsstruktureret, åbner derimod op for en problematisering af tilsyneladende kønsneutrale temaer, områder og handlinger. Dette kalder også på studier af køn eller fremlæsnings af køn, hvor kvinder eller mænd ikke direkte er til stede, fx demokratiet i det antikke Athen (Widerberg, 1996). Køn kan opstå i politikker og processer, der oprindeligt ikke er kønnede, som den amerikanske historiker Joan Scott (1986) har hævdet. Politik skaber køn, og køn skaber politik. Et eksempel herpå er feltet ældreomsorg, som er underlagt et regime af neoliberal politisk styring og andre samfundsændringer, der får betydning både for de professionelle og for de svækkede ældre modtagere af omsorg og pleje (Dahl, 2019).

Tankegangen er udtryk for, at køn betragtes som en kompleks proces, der blandt andet indeholder den sociale konstruktion af kvinders og mænds identiteter i relation til hinanden. En sådan tilgang er noget mere omfattende end

et greb, som introducerer køn i en analyse, hvor biologisk køn (kvinder og mænd) anvendes som variabel (Mazur og Goertz, 2008: 7). Siden begyndelsen af 00'erne er kønsperspektivet blevet udfordret af begrebet intersektionalitet. Flere stemmer, som pointerer det konstruktive i fortsat at anvende begge perspektiver i analyser af magt, politik og ulighed (Davis og Zarkov, 2017; Weldon, 2008).

Intersektionalitet²

Siden starten af 00'erne er intersektionalitet i nordisk kønsforskning blevet betragtet som en nytænkende tilgang med sin insisteren på systematiske overvejelser om, hvordan køn spiller sammen med andre forskelssættende kategorier. For mange kønsforskere var det noget nyt, at køn ikke *a priori* er den mest centrale dimension at undersøge (Borchorst og Teigen, 2010: 19). Et bærende princip i intersektionalitetstankegangen er nemlig, at der ikke er nogen social kategori, fx køn, der har forrang i empirisk forskning (Staunæs, 2004). Fokus i intersektionalitetsanalyser er bredere end kønsperspektivet, og relationen mellem sociale kategorier er et åbent empirisk spørgsmål (Hancock, 2007). Selv i analyser, hvori kun én social kategori indgår, insisterer den intersektionelle tilgang på, at vi ikke kan forstå denne kategori i isolation, og at en flerhed af positioner og identiteter er på spil i analysen. Analyser af køn er altid relateret til andre sociale kategorier såsom klasse og etnicitet (Phoenix, 2006; Phoenix og Pattynama, 2006: 187; Yuval-Davis, 2006). Intersektionalitet er karakteriseret på en række forskellige måder i forskningslitteraturen, herunder som en tilgang, teori eller metode. Jeg foretrækker de refleksioner, som de danske sociologer Sune Qvotrup Jensen og Ann-Dorte Christensen (2011) gør sig i deres bestemmelse af intersektionalitet som et begreb, der både har teoretiske og empiriske implikationer (Jensen og Christensen, 2011: 73).

Med den israelsk-britiske sociolog Nira Yuval-Davis' formuleringer bør intersektionelle analyser foregå på både mikro- og makroniveau, dvs. også på et individuelt niveau (2006: 198). Sociale differentieringsformer er med andre ord gensidigt konstituerende både på et identitetsmæssigt og et strukturelt niveau, og det er som nævnt ovenfor i overlappet mellem forskellige kategorier, at der sker betydningsdannelse eller forskelssættelse (Jensen og Christensen, 2011: 71, 72; Lykke, 2005). Et centralt emne i litteraturen er spørgsmålet om, hvornår, hvordan og under hvilke betingelser kategorier som køn, etnicitet og klasse er relevante. En "kontekstuel, intersektionel tilgang" anvendes som en måde at sondre mellem forskellige typer af forskelle i de sammenhænge, hvori de indgår (Christensen og Siim, 2010: 11). Med en sådan tilgang understreges det, at forskelle har rødder i en (kulturel) kontekst og derfor må analyseres i

en sådan. I denne optik forsøger intersektionelle analyser at udgå en homogenisering af kategorier som fx køn og alder på tværs af historie og kontekst (Yuval-Davis, 2006: 199).

I en analyse af multipel diskrimination, intersektionalitet og EU diskuterer den hollandske politolog Mieke Verloo (2006) forskellige sociale kategorier i relation til EU's ligestillingspolitikker, køn, race/etnicitet, seksuel orientering og klasse. Hendes analyse af EU-politikker og diskrimination illustrerer, at ovennævnte kategorier er forskellige, og at de er forbundet til begreber om ulighed og diskrimination på forskellig vis. Europæisk lovgivning i et intersektionalitetsperspektiv er analyseret i andre sammenhænge (Kantola og Nousiainen, 2009).

Intersektionalitet har sit afsæt i marginalisering af sorte kvinder i USA og i sort feministisk teori (Mørck, 2005) og betragtedes oprindeligt som en tilgang, der er særligt velegnet til at forstå diversitet, magt- og undertrykkelsesrelationer. Den amerikanske jurist Kimberle Crenshaw (1989; 1991) anses ofte som det intellektuelle afsæt for tankegangen; det samme gør den amerikanske sociolog Patricia Hill Collins (1990) (se også Choo og Ferree, 2010: 132-133). I en analyse af vold mod afroamerikanske kvinder fra arbejderklassen påpeger Crenshaw (1991), at den marginalisering, som afroamerikanske kvinder udsættes for, ikke udelukkende kan forklares af deres køn eller race. Crenshaws analyse illustrerer, hvordan disse kvinder falder mellem to stole (Jensen og Christensen, 2011: 76) eller mellem to kampe for lighed og retfærdighed. Sorte kvinder er udsat for en sammenvævning af flere ulighedsakser (køn, klasse og race), der forstærker hinanden på en anden måde, end det er tilfældet for hvide kvinder og for sorte mænd. Et andet eksempel på sammenvævende kategorier er Mørck og Rosenbecks analyse af nydanske LGBT-personers intime medborgerskab (særligt homoseksuelle). Disse står over for særlige udfordringer sammenlignet med etnisk danske LGBT-personer i forhold til familiens accept, voldsudøvelse og diskrimination (Mørck og Rosenbeck, 2019).

Med intersektionalitet understreges det, at identitetskomponenter som etnicitet, klasse, køn og race hænger uløseligt sammen og ikke kan eksistere som adskilte størrelser, der blot kan lægges sammen. Dette karakteriseres som det "ikke-additive princip" (Staunæs, 2003: 105).

Begrebers rejse tværs over Atlanten giver ofte bølgeskvulp, og dette er også tilfældet for intersektionalitet. Den tyske sociolog og socialpsykolog Gudrun-Axeli Knapp (2005) diskuterer spørgsmålet om forskelle mellem de forskellige kategorier. Eksempelvis har kategorierne "klasse" og især "race" forskellige betydninger i en henholdsvis tysk og amerikansk kontekst. Nyere kritik af begrebets europæiske reception har blandt andet fokuseret på, at de oprindelige for-

muligheder, som har rødder i sort, amerikansk feministisk teori og stærkt fokus på retfærdighed, marginalisering og dominans, er blevet ”korrumpet”, samt at begrebets oprindelige politiske dimension er gået tabt (Davis og Zarkov, 2017: 314, Mügge et al., 2018). Denne kritik af en slags ”udvandet” brug af begrebet har ikke resonans i de måder, hvorpå danske forskere anvender intersektionalitetstankegangen.

Inden for dansk kønsforskning reflekterede socialpsykolog Dorte Staunæs allerede tidligt over anvendelsen af intersektionalitet i en anden kontekst end den amerikanske og argumenterede for et ”majoritetsinkluderende princip” i forhold til køn og etnicitet (Staunæs, 2003: 102; også Jensen og Christensen, 2011: 78). Princippet stipulerer, at intersektioner mellem sociale kategorier ikke kun handler om etniske minoriteter eller om kvinder (Staunæs, 2003: 102), eller nærmere bestemt at disse kategorier ikke opfattes som ”a special minority issue” (Staunæs, 2003: 105). Eksempelvis er mænd lige så kønnede som kvinder, og etniske minoriteter er ikke mere etniske end etniske danskere (Jensen og Christensen, 2011: 78; se også Christensen, 2019). I den danske debat er intersektionalitetsperspektivet ”kommet på arbejde”, forstået på den måde, at det illustreres gennem det analytiske arbejde med empiri (Kvinder, Køn & Forskning 19 (2-3), 2010; Fiig, 2010; Rosenbeck, 2014: 178).

Der er næppe tvivl om, at begrebet på europæisk grund anvendes bredere, end de oprindelige formuleringer lagde op til. Europæiske kønsforskere har både været opmærksomme på, at anvendelsen af intersektionalitetsbegrebet har været forbundet med spørgsmål om social ulighed, og har videreudviklet begrebet som en teori om identitet og som en metode til at analysere processer, magt og ulighedsrelationer (Davis og Zarkov, 2017: 315, 316) såvel som mægtig- og myndiggørelse og sociale ændringer (Davis og Zarkov, 2017: 317). Dette temanummer af *Politica* giver indblik i relativt brede anvendelser af intersektionalitet. En sådan bredde afspejler også betydningen af den kontekst, en konkret analyse indskrives i.

Kønsforskning og politologi/politologisk kønsforskning

Hvis vi vender tilbage til artiklens indledende spørgsmål om, hvorledes kønsperspektiver og et intersektionalitetsperspektiv kan bidrage til politologien, tegner der sig med dette temanummer en række svar. Artiklerne kan bidrage til fremtidige forskningsdagsordener i forhold til analyser af mænd og maskulinitet, medborgerskab, eliteundersøgelser, omsorg og velfærdsstater og til undersøgelser af kønsbias i academia.

I artiklen ”Maskuliniteter, magt og intersektionalitet” diskuterer Ann-Dorte Christensen den teoretiske udvikling af forskningsfeltet mænd og maskuli-

niteter qua to forskellige tilgange: teorien om hegemonisk maskulinitet og et intersektionelt maskulinitetsperspektiv. Teorien om hegemonisk maskulinitet (Connell, 1995; Connell og Messerschmidt, 2005) identificerer én dominerende og eftertragtet (hegemonisk) maskulinitetsform, der dominerer andre maskulinitetsformer og ligeledes er knyttet til mænds patriarkalske magt over kvinder. Christensen påpeger det problematiske i, at teorien bygger på en præmis om entydig sammenhæng mellem den mest anerkendte måde at være mand på og mænds magt over kvinder. Hun præsenterer sin egen position i form af et intersektionelt maskulinitetsperspektiv, som er mere nuanceret, hvad angår at forstå modsætningsfyldte magtrelationer mellem kvinder og mænd og mellem mænd. Det er ikke tilstrækkeligt at analysere forskelle mellem kvinder og mænd, men nødvendigt at inddrage klasse og etnicitet for at forstå mænds position i toppen og bunden af samfundet. Christensens perspektiv fornyer debatten om mænd og maskulinitet, fx i form af samspillet mellem køn, klasse, etnicitet og alder.

Yvonne Mørck og Bente Rosenbecks artikel ”Intimt medborgerskab i det 21. århundrede” sammentænker et intimt medborgerskabsperspektiv og en intersektionel tilgang. Intimt medborgerskab har ikke fyldt meget i dansk forskning, men i lyset af det voksende internationale krav om rettigheder er det frugtbart at diskutere. Et sådant medborgerskabsbegreb bidrager til forståelse af rettigheds- og anerkendelseskampe, der handler om menneskers personlige og private liv. Med afsæt i en kritik af Marshalls medborgerskabsbegreb (1950) demonstrerer Mørck og Rosenbecks intersektionelle perspektiv, hvorledes fx køn, etnicitet og seksuel orientering får betydning i analyser af forskellige intimitetsformer. Dette gælder både nydanske kvinders (i forhold til vold og selvbestemmelse over egen krop), nydanske homoseksuelles (i forhold til anerkendelse og rettigheder) og interkønnedes rettigheder. Mørck og Rosenbeck tegner et intimt medborgerskabsperspektiv, hvor det private integreres i det sociale og offentlige felt. Perspektivet udspringer af det private, men får et offentligt udtryk i form af anerkendelse af seksuelle minoriteters og interkønnedes rettigheder og bekæmpelse af vold mod kvinder.

I artiklen ”Verdipolarisering i norsk kontekst? Avstand mellom elite og befolkning i holdninger til innvandring og likestilling” skriver Arnfinn H. Midtbøen og Mari Teigen sig ind i en aktuell diskussion om holdnings- og værdiforskelle mellem befolkningsgrupper i en kontekst af voksende højrepopulisme. De undersøger holdninger til indvandring og ligestilling ved hjælp af spørgeskemadata fra den norske ledelsesundersøgelse 2015 og den norske valgundersøgelse 2013. De anvender to forklaringer på højrepopulisme i vestlige lande: En tager udgangspunkt i økonomiske forhold og voksende ulighed, og

en anden bygger på tesen om et kulturelt backlash i form af en reaktion på kulturelle forandringer. Undersøgelsen dokumenterer, at der er ”slående” forskelle mellem elite og befolkning. Jo højere uddannelse, jo mere liberale værdier (forstået som andelen, der er uenig i, at indvandring truer den nationale egenart, og som mener, at ligestilling skal udvikles yderligere). Midtbøen og Teigen anlægger en intersektionel tilgang (køn, alder og uddannelsesniveau) i deres analyse. En skeptisk holdning til indvandring ses især blandt ældre mænd, som har en kort uddannelse og stemmer til højre, og blandt de alleryngste. Kvinder støtter i højere grad end mænd ligestilling, mens alder og uddannelsesniveau her har mindre betydning. Afstanden mellem elite og befolkning i holdninger til ligestilling er mindre end afstanden i holdninger til indvandring.

Hanne Marlene Dahls artikel ”Et forandret landskab for ældreomsorg” rejser vigtige spørgsmål om ændringer i nordisk ældreomsorg i en kontekst af neoliberal politisk styring og andre samfundsmæssige ændringer. Dahl påpeger en række problemer i den eksisterende omsorgsforskning, der har haft begreber som omsorg, relationer og rationaler som sine omdrejningspunkter, og som kun kan indfange omsorg i stabile relationer af etisk forpligtelse og inden for en ”national container”. Forfatteren bidrager med en teoretisk gentænkning af omsorgsbegrebet i en kontekst af et nordisk omsorgsregime, feministisk omsorgsteori, poststrukturalistisk kønsteori og politologi. Det nordiske regime er karakteriseret ved at være mere kvindevenligt end andre velfærdsregimer, idet en offentligt finansieret ældreomsorg har faciliteret samlevende/gifte kvinders erhvervsarbejde, mens en professionalisering af omsorgen har givet arbejdet en vis status. Samtidig har de nordiske lande en medarbejdergruppe, som især består af hvide majoritetskvinde, i modsætning til andre lande i Europa, hvor immigranter udgør en vigtig arbejdskraft. Dahls teoretiske diskussion leder frem til et nyt landkort til at begribe nordisk ældreomsorg. Et centralt begreb her er *assemblage*, som blev introduceret af den franske filosof Gilles Deleuze og den franske psykolog Felix Guattari. Dahl anvender *assemblage* til at begribe omsorg som en samling af hændelser, der ikke nødvendigvis er relateret til hinanden. Hun konkluderer, at denne position repræsenterer en begrebsliggørelse, som kan indfange ustabilitet, tilfældigheder og konflikter af politisk karakter som indramning af ældreomsorg.

Tidsskriftets sidste artikel ”Er kvinder dårligere undervisere end mænd – ifølge de studerende?” af Anne Skorkjær Binderkrantz giver indsigt i et område, som vi ved meget lidt om i Danmark: nemlig betydningen af køn i studerendes evalueringer af universitetsundervisning. Undersøgelsen spørger, om der er forskelle i evalueringen af mandlige og kvindelige undervisere. Forfatteren trækker på international litteratur, der peger på, at evalueringer ikke giver et

retvisende billede af kvaliteten af undervisningen, blandt andet fordi underviserens køn påvirker evalueringerne. Undersøgelsens datagrundlag består af evalueringer fra 2016-2017 på tværs af alle uddannelser på Aarhus Universitets BSS-fakultet: i alt 39.546 evalueringer foretaget af 8.452 studerende af mere end 1.000 undervisere. Undersøgelsen giver et lidt andet resultat end internationale undersøgelser. Der er tale om en kompleks sammenhæng mellem de studerendes eget køn og deres vurdering af undervisere af forskelligt køn snarere end en helt generel bias mod kvindelige undervisere. På uddannelser med en overvægt af mandlige undervisere vurderer mandlige studerende gennemsnitligt deres mandlige undervisere højere end de kvindelige. Det samme mønster findes ikke for kvindelige studerende eller på uddannelser, hvor der er en overvægt af kvindelige undervisere. Det er særlig markant, at kvinder på mandsdominerede uddannelser har større sandsynlighed for at få en evaluering i en af de tre laveste kategorier end deres mandlige kollegaer. Undersøgelsen udgør den første af sin art i en dansk kontekst og kalder på opfølgende forskning.

Politics temanummer *Køn i spil* giver en række bud på, hvorledes kønsforskningen kan bidrage til politologi. Der er udsigt til nye horisonter og fælles forskningsfelter.

Noter

1. Forfatteren vil gerne takke de to anonyme reviewers, Ann-Dorte Christensen og Yvonne Mørck, samt Bente Rosenbeck for konstruktive kommentarer til artiklen.
2. Igennem de sidste 15 år har en række videnskabelige tidsskrifter udgivet temanumre om intersektionalitet. Se fx det svenske *Kvinnovetenskaplig tidsskrift* (1, 2003; 2-3, 2005), det danske *Kvinder, Køn & Forskning* (2-3, 2006; 2-3, 2010), *European Journal of Women's Studies* (3, 2006; 4, 2017), *Signs* (4, 2013), *Politics* (4, 2016, særlig sektion om Intersectionality and Political Science Research) og *European Journal of Politics and Gender* (1-2, 2018).

Litteratur

- Ahrens, Petra, Karen Celis, Sarah Childs, Isabella Engeli, Elizabeth Evens og Liza Mügge (2018). Politics and gender: Rocking political science and creating new horizons. *European Journal of Politics and Gender* 1 (1-2): 3-16.
- Atchison, Amy L. (2018). Towards the good profession: Improving the status of women in political science. *European Journal of Politics and Gender* 1 (1-2): 279-298.
- Binderkrantz, Anne Skorkjær (2019). Er kvinder dårligere undervisere end mænd – ifølge de studerende? *Politica* 51 (1): 102-119.

- Borchorst, Anette (2002). Indledning, pp. 7-13 i Anette Borchorst (red.), *Kønsmagt under forandring*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Borchorst, Anette og Mari Teigen (2010). Political intersectionality – tackling inequalities in public policies in Scandinavia. *Kvinder, Køn & Forskning* 19 (2-3): 19-29.
- Celis, Karen, Joanna Kantola, Georgina Waylen og Laurel Weldon (2013). Introduction: Gender and politics. A gendered world. A gendered discipline, pp. 1-26 i Karen Celis, Joanna Kantola, Georgina Waylen og Laurel Weldon (red.), *Oxford Handbook on Politics and Gender*. Oxford og New York: Oxford University Press.
- Choo, Hae Yeon og Myra Marx Ferree (2010). Practising intersectionality in a sociological research: A critical analysis of inclusions, interactions, and institutions in the study of inequalities. *Sociological Theory* 28 (2): 129-149.
- Christensen, Ann-Dorte (2001). Kønssociologi, pp. 371-388 i Michael Hviid Jacobsen, Mikael Carleheden og Søren Kristiansen (red.), *Tradition og fornyelse. En problemorienteret teoriehistorie for sociologien*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Christensen, Ann-Dorte (2019). Maskuliniteter, magt og intersektionalitet. *Politica* 51 (1): 19-38.
- Christensen, Ann-Dorte og Birte Siim (2010). Citizenship and politics of belonging – inclusionary and exclusionary framings of gender and ethnicity. *Kvinder, Køn & Forskning* 19 (2-3): 8-18.
- Collins, Patricia Hill (1990). *Black Feminist Thought. Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment*. London: Routledge.
- Connell, R.W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R.W. og James W. Messerschmidt (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society* 19: 829-859.
- Crenshaw, Kimberle (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *The University of Chicago Legal Forum*. University of Chicago.
- Crenshaw, Kimberle (1991). Mapping the margins – intersectionality, identity politics and violence against women of colour. *Stanford Law Review* 43: 1241-1299.
- Dahl, Hanne Marlene (2019). Et forandret landskab for ældreomsorg. *Politica* 51 (1): 82-101.
- Dahlerup, Drude (1988). From a small to a large minority: Women in Scandinavian politics. *Scandinavian Political Studies* 11 (4): 275-298.
- Dahlerup, Drude og Monique Leyenaar (red.) (2013). *Breaking Male Dominance in Old Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Davis, Kathy og Dubravka Zarkov (2017). EJWS retrospective on intersectionality. *European Journal of Women's Studies* 24 (4): 313-320. Virtual Special Issue: Intersectionality.

- Faber, Stine Thidemann (under udgivelse). Køn, seksualitet, interseksjonalitet, i Carsten Bagge Laustsen og Anders Blok (red.), *Grundbog i sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Fiig, Christina (2010). Media representation of women politicians from a gender to an intersectionality perspective. *Kvinder, Køn & Forskning* 19 (2-3): 41-50.
- Fiig, Christina (2011). A powerful, opinion-forming public? Rethinking the Habermasian public sphere in a perspective of feminist theory and citizenship. *Distinktion* 12: 291-308.
- Fiig, Christina og Birte Siim (2012). Democratization of Denmark – the inclusion of women in political citizenship, pp. 61-77 i Blanca Rodriques Ruiz og Ruth Rubio Marin (red.), *The Struggle for Female Suffrage in Europe: Voting to Become Citizens*. BRILL Academic Publishers. Series: International Studies in Sociology and Social Anthropology.
- Gul, Thorbjørn S. (2018). The individual-level effect of gender matching in representative bureaucracy. *Public Administration Review*. DOI: 10.1111/puar.12907.
- Hancock, Ange-Marie (2007). When multiplication doesn't equal quick addition: Examining intersectionality as a research paradigm. *Perspectives on Politics* 1: 63-79.
- Hemmings, Clare (2011). *Why Stories Matter: The Political Grammar of Feminist Theory*. Durham, NC: Duke University Press.
- Jensen, Sune Qvotrup og Ann-Dorte Christensen (2011). Interseksjonalitet som sociologisk begreb. *Dansk Sociologi* 22 (4): 71-88.
- Kantola, Joanna og Këvat Nousiainen (2009). Institutionalizing intersectionality in Europe: Introducing the theme. *International Feminist Journal of Politics* 11 (4): 459-477.
- Kimmel, Michael (2013). *Angry White Men: American Masculinity at the End of an Era*. New York: Nation Books.
- Knapp, Gudrun-Axeli (2005). Race, class, gender: Reclaiming baggage in fast traveling theories. *European Journal of Women's Studies* 12 (3): 249-265.
- Lykke, Nina (2005). Nya perspektiv på interseksjonalitet. Problem og möjligheter. *Kvinnovetenskaplig Tidsskrift* 2-3: 7-17.
- Marshall, Thomas H. (2003/1950). *Medborgerskab og social klasse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Mazur, Amy G. og Gary Goertz (2008). Introduction, pp. 1-13 i Gary Goertz og Amy G. Mazur (red.), *Politics, Gender and Concepts: Theory and Methodology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCall, Leslie (2005). The complexity of intersectionality. *Signs* 30 (3): 1771-1800.
- Midtbøen, Arnfinn H. og Mari Teigen (2019). Verdipolarisering i norsk kontekst? Avstand mellom elite og befolkning i holdninger til innvandring og likestilling. *Politica* 51 (1): 61-81.

- Mügge, Liza, Elizabeth Evans og Isabelle Engeli (2016). Introduction: Gender in European Political science education – taking stock and future directions. *European Political Science* 15 (3): 281-291.
- Mügge, Liza, Celeste Montoya, Akwugo Emejulu og S. Lauren Weldon (2018). Intersectionality and the politics of knowledge production. *European Journal of Politics and Gender* 1 (1-2): 17-36.
- Mørck, Yvonne (2005). Intersektionalitet og diversitet: Fadime-sagen, pp. 65-87 i Henning Bech og Anne Scott Sørensen (red.), *Kultur på kryds og tværs*. Aarhus: Klim.
- Mørck, Yvonne og Bente Rosenbeck (2019). Intimt medborgerskab i det 21. århundrede. *Politica* 51 (1): 39-60.
- Nielsen, Vibeke Lehmann (2010). Den lille betingede forskel. *Politica* 42 (4): 377-396.
- Phoenix, Ann (2006). Interrogating intersectionality: Productive ways of theorising multiple positioning. *Kvinder, Køn & Forskning* 2006 (2-3): 21-30.
- Phoenix, Ann og Pamela Pattynama (2006). Editorial: Intersectionality. *European Journal of Women's Studies* 13 (3): 187-192.
- Politica* (2010). Temanummer: Køn og adfærd i den offentlige forvaltning. 42 (4).
- Rosenbeck, Bente (2014). *Har videnskaben køn?* København: Museum Tusulanums Forlag.
- Rönblom, Malin og Maud Eduards (2008). *Genusperspektiv på statsvetenskap*. Stockholm: Höskoleverket.
- Scott, Joan (1986). A useful category of historical analysis. *The American Historical Review* 91 (5): 1053-1075.
- Siim, Birte (2000). *Gender and Citizenship. Politics and Agency in France, Britain and Denmark*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Staubæs, Dorthe (2003). Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification. *Nora: Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 11 (2): 101-110.
- Staubæs, Dorthe (2004). *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Togebj, Lise (1994). *Fra tilskuer til deltager. Den kollektive politiske mobilisering af kvinder i Danmark i 1970'erne og 1980'erne*. Aarhus: Politica.
- Verloo, Mieke (2006). Multiple inequalities, intersectionality and the European Union. *European Journal of Women's Studies* 13 (3): 211-228.
- Vickers, Jill (2016). Can we change how political science thinks? "Gender mainstreaming" in a resistant discipline. Presidential address delivered to the Canadian Political Science Association, Ottawa, June 2, 2015. *Canadian Journal of Political Science* 48 (4): 747-770.

- Wade, Lisa og Myra Marx Ferree (2015). *Gender: Ideas, Interactions, Institutions*. New York: W.W. Norton & Company.
- Weldon, S. Laurel (2008). Intersectionality, pp. 193-218 i Gary Goertz og Amy G. Mazur (red.), *Politics, Gender and Concepts: Theory and Methodology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- West, Candace og Don H. Zimmermann (1987). Doing gender. *Gender & Society* 1: 125-151.
- Widerberg, Karin (2007). Køn og samfund, pp. 494-524 i Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.), *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Yuval-Davis, Nira (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies* 13 (3): 193-209.